

Dorota A. Janiszewska, Luiza Ossowska

Politechnika Koszalińska

MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMIN WIEJSKICH I MIEJSKO-WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO O DUŻYM UDZIALE OBSZARÓW PRAWNIE CHRONIONYCH

*POSSIBILITIES OF DEVELOPMENT OF RURAL AND URBAN-RURAL
COMMUNES WITH A LARGE SHARE OF PROTECTED AREAS ON THE
EXAMPLE OF ZACHODNIOPOMORSKIE PROVINCE*

Słowa kluczowe: obszary prawnie chronione, województwo zachodniopomorskie, gminy wiejskie i miejsko-wiejskie, potencjał turystyczny

Key words: protected areas, Zachodniopomorskie province, rural and urban-rural communities, tourist potential

Abstrakt. Celem badań była ocena możliwości rozwoju turystyki w gminach województwa zachodniopomorskiego o dużym udziale obszarów prawnie chronionych w 2012 roku. W artykule wzięto pod uwagę gminy wiejskie oraz miejsko-wiejskie. Poziom uwarunkowań wyznaczono metodą wskaźnika syntetycznego. Najwyższym poziomem uwarunkowań dla rozwoju turystyki charakteryzowały się gminy położone w południowo-wschodniej części województwa oraz gminy nadmorskie.

Wstęp

Ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody. Formami ochrony przyrody są: parki narodowe, rezerwy przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów (*Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*) [Dz.U. 2004, nr 92, poz. 880, art. 6].

Głównym celem ustanawiania obszarów prawnie chronionych jest ochrona zasobów przyrody przed ich degradacją i niewłaściwym użytkowaniem, a także stworzenie odpowiednich warunków zapewniających rozwój poszczególnych gatunków zwierząt oraz roślin i ich zbiorowisk [Dubel 2000]. Obszary chronione są zlokalizowane zazwyczaj tam, gdzie występują: duża lesistość, mała liczba mieszkańców, słabe gleby, a także niedostatecznie rozwinięta infrastruktura komunikacyjna oraz przedsiębiorczość [Bołtromiuk 2012].

Obszary chronione ze względu na swoją specyfikę podlegają specjalnym przepisom prawnym, które w zależności od stopnia ochrony decydują o dopuszczalnej działalności człowieka, co odzwierciedla możliwości rozwoju społeczno-ekonomicznego tych terenów i warunki życia mieszkańców [Popławski 2004]. Alternatywą dla poprawy sytuacji tych obszarów może być rozwój funkcji: turystycznej, uzdrowiskowej, rekreacyjnej i produkcyjnej (gospodarka leśna).

Jak podkreśla Gołębski, atrakcyjność turystyczna jest wypadkową czterech podstawowych działów, tj.: walorów turystycznych, stanu środowiska naturalnego, rezultatów działań w zakresie ochrony środowiska naturalnego oraz dostępności komunikacyjnej [Gołębski 2002]. Natomiast klasyczna koncepcja zakłada, że o atrakcyjności turystycznej danego obszaru decydują trzy główne elementy: walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne oraz dostępność komunikacyjna [Kaczmarek i in. 2002].

Celem badań była ocena możliwości rozwoju turystyki w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich województwa zachodniopomorskiego o dużym udziale obszarów prawnie chronionych.

Material i metodyka badań

Badaniami objęto wszystkie gminy wiejskie i miejsko-wiejskie województwa zachodniopomorskiego. Analiza dokonano na podstawie informacji pozyskanych z Banku Danych Lokalnych GUS za rok 2012.

Poziom uwarunkowań dla rozwoju turystyki wyznaczono metodą wskaźnika syntetycznego. Uwzględniając dostępność danych statystycznych, jako cechy diagnostyczne dla tego wskaźnika przyjęto: udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni gmin; udział lasów w powierzchni gmin; wydatki gmin na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu, gospodarkę ściekową i ochronę wód oraz gospodarkę odpadami na mieszkańca; wydatki w dziale transport i łączność na mieszkańca; podmioty gospodarki narodowej z sekcji I na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym; miejsca noclegowe w obiektach hotelowych i innych obiektach noclegowych na 1000 mieszkańców.

Wszystkie cechy diagnostyczne potraktowano jako stymulanty rozwoju turystyki. Wybrane cechy proste znormalizowano za pomocą procesu unitaryzacji. Zastosowano następującą formułę [Wysocki, Lira 2003]:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i \{x_{ij}\}}{\max_i \{x_{ij}\} - \min_i \{x_{ij}\}} \text{ dla stymulant.}$$

Do wyznaczenia wartości wskaźnika syntetycznego wykorzystano metodę bezwzorcową, polegającą na uśrednieniu znormalizowanych wartości cech prostych:

$$q_i = \frac{\sum_{j=1}^m z_{ij}}{m}, \quad (i = 1, 2, \dots, n), \text{ wartości cechy syntetycznej } q_i \text{ należą do przedziału } (0, 1).$$

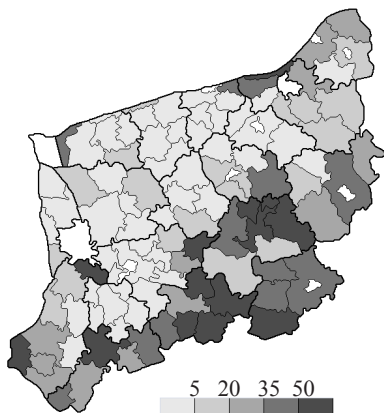
Na podstawie wartości wskaźników syntetycznych badanych gmin, ich średniej arytmetycznej oraz odchylenia standardowego podzielono badaną zbiorowość na pięć klas o różnym poziomie uwarunkowań (klasa I – bardzo wysoki, II – wysoki, III – średni, IV – niski, V – bardzo niski) [Wysocki, Lira 2003].

Wyniki badań

W województwie zachodniopomorskim obszary prawnie chronione tworzą 2 parki narodowe, 7 parków krajobrazowych, 116 rezerwatów przyrody, 19 obszarów chronionego krajobrazu, 1171 użytków ekologicznych, 10 stanowisk dokumentacyjnych, 42 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz 2842 pomniki przyrody. Łącznie zajmują obszar 482,6 tys. ha i stanowią 21,1% powierzchni ogólnej województwa [Ochrona środowiska... 2013]. Największy udział w powierzchni obszarów prawnie chronionych mają obszary chronionego krajobrazu (68%), parków krajobrazowych (24,6%) oraz parków narodowych (2,8%). W układzie lokalnym obszarami o najwyższym udziale obszarów prawnie chronionych są gminy (rys. 1): Mielno (100%), Ostrowice (99,8%), Złocieniec (89,6%), Człopa (77,8%) oraz Cedynia (70,9%). Natomiast gminy: Białogard, Siemysł, Sławoborze, Karnice, Gryfice, Bielice, Przelewice, Łobez, Maszewo, Banie, Kamień Pomorski oraz Świerzno nie mają żadnych obszarów prawnie chronionych.

W województwie zachodniopomorskim obszarami, w których występują parki narodowe, są gminy: Międzyzdroje, Człopa, Drawno, Tuczno, Wolin i Bierzwnik. Udział powierzchni parków narodowych w tych gminach wynosi odpowiednio: 46,6%, 6,8%, 5,7%, 4,5%, 0,9% oraz 0,3%. Najwyższym udziałem powierzchni parków krajobrazowych charakteryzują się gminy: Cedynia (70,8%), Ińsko (59,3%), Stare Czarnowo (56,4%), Czaplunek (44,1%) oraz Barlinek (41,4%). Natomiast największym udziałem obszarów chronionego krajobrazu cechują się gminy: Mielno (100%), Człopa (70,8%), Recz (64,7%), Bierzwnik (64%), Ostrowice (63,9%) oraz Myślibórz (62,9%).

Jeśli uwzględnimy udział lasów w powierzchni ogólnej zdecydowanie wyższe wartości wskaźnika występowały we wschodniej części województwa, tj. w gminach (rys. 2): Człopa

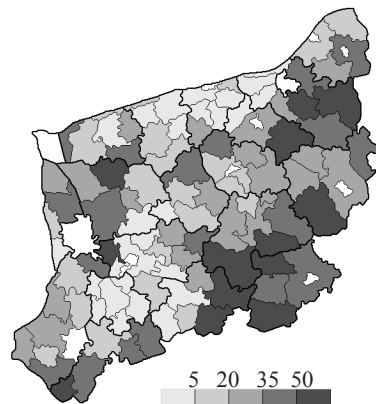

Rysunek 1. Udział obszarów prawnie chronionych w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich w woj. zachodniopomorskim (2012 rok)

Figure 1. The share of protected areas in rural and urban-rural communes of zachodniopomorskie province (2012)

Źródło: opracowano na podstawie [Bank Danych Lokalnych GUS 2014]

Source: own study based on [Bank Danych Lokalnych GUS 2014]

Rysunek 2. Udział lasów w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich w woj. zachodniopomorskim (2012 rok)

Figure 2. The share of forest in rural and urban-rural communes of Zachodniopomorskie province (2012)

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig 1

(71,1%), Drawno (67,3%), Manowo (64,2%), Wierzchowo (62,8%), Mirosławiec (61,2%) oraz Kalisz Pomorski (60,5). Znacznie niższą lesistość notowano w gminach: Warnice (0,8%), Pyrzyce (1,2%), Kołbaskowo (6,3%), Przelewice (7,1%), Bielice (7,2%), Stara Dąbrowa (8,6%) oraz Kamień Pomorski (9,9%).

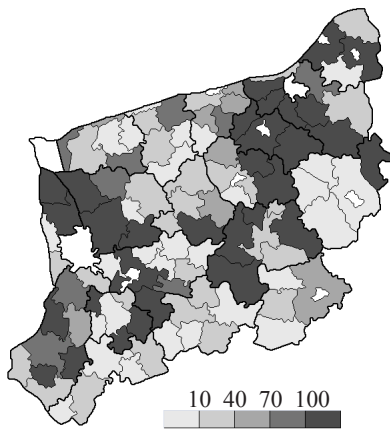
Najwyższe wydatki na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu, gospodarkę ściekową i ochronę wód oraz gospodarkę odpadami na jednego mieszkańca ponosiły gminy: Nowe Warpno (1072,1 zł), Bielice (714,9 zł), Ostrowice (658,5 zł) oraz Darłowo (554,8 zł). Natomiast żadnych wydatków na ten cel nie przeznaczały gminy: Barwice, Grzmiąca, Szczecinek, Brzeźno, Boleszkowice, Nowogródek Pomorski, Kobyłanka oraz Kamień Pomorski (rys. 3).

Pod względem wydatków na transport i łączność w przeliczeniu na jednego mieszkańca zdecydowanie przodowały gminy: Nowe Warpno, Międzyzdroje, Rewal, Stepnica, Kołobrzeg, Dziwnów (rys. 4). Wydatki na ten cel w wymienionych gminach wynosiły powyżej 700 zł na mieszkańca. Zdecydowanie mniej środków na cel przeznaczały gminy: Rąbino, Boleszkowice, Pełczyce, Radowo Małe, Przybiernów, Chociwel. W wymienionych gminach wartość wskaźnika nie przekraczała 20 zł na jednego mieszkańca.

Najwięcej podmiotów gospodarki z sekcji I (związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi) na 1000 mieszkańców (rys. 5) znajdowało się w gminach nadmorskich województwa tj.: Rewal (341,2), Mielno (261,9), Ustronie Morskie (212,2), Międzyzdroje (159,2), Dziwnów (131,5). Natomiast najmniej natomiast podmiotów występowało w gminach: Kozielice, Rąbino, Przelewice, Bielice, Brzeźno, gdzie wartość wskaźnika kształtuje się poniżej 1,5.

Podobnie jak w przypadku poprzedniego wskaźnika najwięcej miejsc noclegowych w obiektach hotelowych i innych obiektach noclegowych na 1000 mieszkańców znajdowało się w pasie nadmorskim, tj. w gminach: Rewal (3505,3), Dziwnów (2812,2), Mielno (2649,2), Ustronie Morskie (1602,0), Międzyzdroje (975,4) oraz Darłowo (590,0). Natomiast prawie 1/3 gmin (27 gmin) rozproszonych po całym województwie nie miała ani jednego miejsca noclegowego (rys. 6).

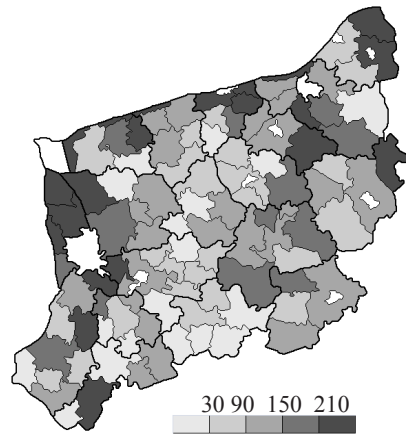
Na podstawie miernika syntetycznego uwarunkowań dla rozwoju turystyki gmin województwa zachodniopomorskiego badaną zbiorowość podzielono na 5 klas (rys. 7). W klasie I, o najwyższym

Rysunek 3. Wydatki gmin na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu, gospodarkę ściekową i ochronę wód oraz gospodarkę odpadami na mieszkańca (2012 rok)

Figure 3. Expenditures of communes to protect the air and climate, wastewater management and water conservation and waste management per capita (2012)

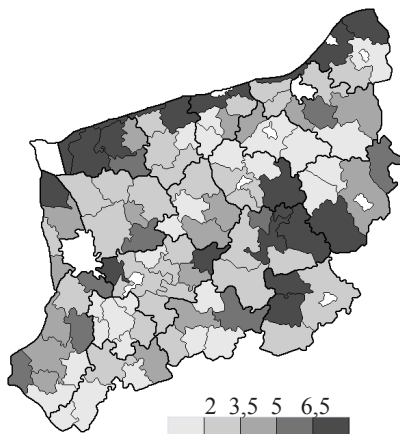
Źródło: jak na rys. 1
Source: see fig. 1

Rysunek 4. Wydatki gmin na transport i łączność na mieszkańca (2012 rok)

Figure 4. Expenditures of communes on transport and communication per capita (2012)

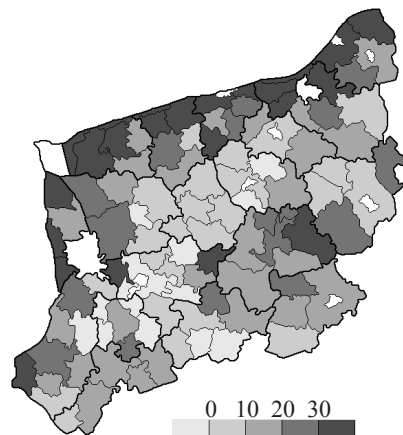
Źródło: jak na rys. 1
Source: see fig. 1

Rysunek 5. Podmioty gospodarki narodowej z sekcji I na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym (2012 rok)

Figure 5. Entities of the national economy from Section I in 1000 of working-age population (2012)

Źródło: jak na rys. 1
Source: see fig. 1

Rysunek 6. Miejsca noclegowe w obiektach hotelowych i innych obiektach noclegowych na 1000 mieszkańców (2012 rok)

Figure 6. Accommodation in hotels and other accommodation establishments per 1000 capita (2012)

Źródło: jak na rys. 1
Source: see fig. 1

poziomie uwarunkowań, znalazło się 10 gmin. Grupa ta oprócz udziału lasów w powierzchni ogólnej charakteryzowała się najwyższymi wartościami wskaźników cząstkowych. Na tym terenie udział obszarów prawnie chronionych kształtował się na poziomie średnio 53%. Wydatki związane z ochroną środowiska naturalnego w tej klasie wynosiły średnio 197,8 zł na jednego mieszkańca i były ponaddwukrotnie wyższe od średniej dla całego obszaru. Również wydatki na transport i łączność na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym kształtowały się na wysokim poziomie, tj. 1744,0 zł na jednego mieszkańca, wartość tego wskaźnika przekraczała wartość średnią dla całego obszaru prawie trzykrotnie. W gminach tych znajdowało się bardzo dużo podmiotów należących do sekcji I (średnio 1138,2) oraz miejsc noclegowych (średnio 1190,7).

Klasa II okazała się bardziej liczna od I i skupiła 17 gmin o wysokim poziomie uwarunkowań. Gminy te charakteryzowały się wysokim udziałem lasów (przekraczającym poziom klasy I), kształtującym się średnio na poziomie 48,8% oraz wysokim odsetkiem obszarów prawnie chronionych, wynoszącym przeciętnie 42,4%. Ze względu na charakter (nadmorski) gmin będących w I klasie średnie wartości pozostałych wskaźników w klasie II znacznie od niej odbiegały.

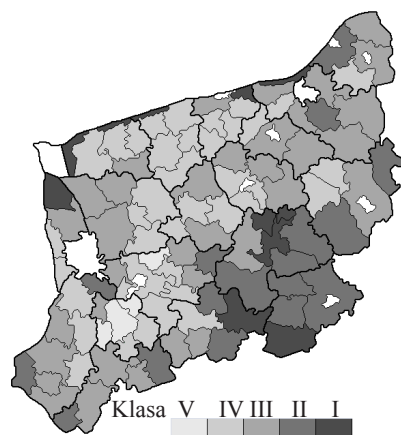
Klasa III skupia 35 gmin o średnim poziomie uwarunkowań dla rozwoju turystyki. Wartości poszczególnych wskaźników w przypadku udziału lasów, obszarów prawnie chronionych oraz wydatków na ochronę środowiska naturalnego okazały się bardzo zbliżone do przeciętnych wartości dla całego badanego regionu, natomiast wartości pozostałych wskaźników znajdowały się poniżej średniej.

Klasa IV i V to grupy gmin o niskim i bardzo niskim poziomie uwarunkowań dla rozwoju turystyki. Razem skupiły one 41 gmin, co stanowiło 40% wszystkich jednostek w województwie. Wszystkie wskaźniki cząstkowe charakteryzowały się najniższymi wartościami wskaźników znacznie odbiegającymi od średniej dla regionu. Największe różnice w stosunku do klasy I występowały w odniesieniu do liczby miejsc noclegowych (klasa V – 0, klasa IV – 1,6, klasa I – 1190,7), wydatków na transport i łączność (klasa V – 70,3, klasa IV – 120,3, klasa I – 1744,0).

Podsumowanie i wnioski

Gminami o najwyższym poziomie uwarunkowań dla rozwoju turystyki okazały się jednostki zlokalizowane w pasie nadmorskim, jak również mające duży udział obszarów prawnie chronionych, tj. gminy: Mielno (100%), Ostrowice (99,8%), Złocieniec (89,5%), Człopa (77,8%), Drawno (65,5%), Międzyzdroje (46,6), Ustronie Morskie (41,6%), Rewal (5,9%), Dziwnów (3,6%) oraz Nowe Warpno (0,2%).

Możliwości rozwoju turystyki dla gmin o dużym udziale obszarów prawnie chronionych potwierdza to, że 16 z 20 badanych jednostek mających wartość tego wskaźnika powyżej 40% znajdowało się w I i II klasie. Jednak trzeba podkreślić, że gminy znajdujące się w II klasie, pomimo wysokich wartości przyrodniczych (wysokiego udziału lasów oraz obszarów prawnie chronionych), nadal miały braki w zakresie dostępności komunikacyjnej oraz zagospodarowania turystycznego.

Rysunek 7. Zróżnicowanie potencjału turystycznego gmin województwa zachodniopomorskiego (2012 rok)

Figure 7. Diversity of tourism potential in communes of Zachodniopomorskie province (2012)

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig 1

Literatura

- Bank Danych Lokalnych GUS, <http://www.stat.gov.pl>, dostęp: styczeń-luty 2014.
- Bołtromiuk A. 2012: *Natura 2000 – możliwości i dylematy rozwoju obszarów wiejskich objętych europejską siecią ekologiczną*, Problemy Ekorozwoju, vol. 7, 117-128.
- Dubel K., 2000: *Uwarunkowania przyrodnicze w planowaniu przestrzennym*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok, 100.
- Gołemski G. 2002: *Kompendium wiedzy o turystyce*, PWN, Warszawa, 330.
- Kaczmarek J., Stasia A., Włodarczyk B. 2002: *Produkt turystyczny albo jak organizować zwiedzanie świata*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Ochrona Środowiska. Informacje i opracowania statystyczne*. 2013: GUS, Warszawa, 283.
- Popławski Ł. 2004: *Możliwości i kierunki rozwoju gmin na obszarach chronionych województwa świętokrzyskiego*, [w:] T. Łaguny (red.), *Ekologiczne aspekty gospodarki przestrzennej*, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok, 249-258.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*, Dz.U. 2004., nr 92, poz. 880, art. 6.
- Wysocki F., Lira J. 2003: *Statystyka opisowa*, Wyd. Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań, 173-175.

Summary

The aim of the article was the possibilities assessment of tourist development in communes with a large share of protected areas by the example of zachodniopomorskie province. The research was conducted on both the rural and urban-rural communes. The communes determinants levels was determined using the synthetic indicator. The highest level of determinants for tourist development characterized the communes located in the south-east part of the Zachodniopomorskie as well as in the coastal communes.

Adres do korespondencji
dr Luiza Ossowska, mgr Dorota Janiszewska
Politechnika Koszalińska
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Ekonomicznej i Regionalnej
ul. Kwiatkowskiego 6 E, 75-343 Koszalin
tel. (94) 343 91 62/163
e-mail: luiza.ossowska@tu.koszalin.pl, dorota.janiszewska@tu.koszalin.pl